

מופדש
להגברת הנכבדה
מרת נתן י. מילר
בהערכה ותודה

רבי אלעזר בירבי קליר ופיוטיו החדשים

מאת

יוסף מרקום

רבי אלעזר בירבי קליר הוא כלי ספק הפייטן היותר מפורסם ומקובל על פני כל תפוצות ישראל. פיוטיו, הספונים רגש רתי ולאומי, השלובים ואחוזים במדרש והלכה, נתקבלו ונתאזרחו בספרי התפלה לכל המועדים וימי הצום, והם רוב בנין ומנין של התפלות הפיוטיות הנחונות אצלנו. אך רבים עוד הפיוטים שיצאו מעטו הפורה של איש המעלה הזה, שנעלמו מאתנו, כי נשארו שפונים וטמונים בכתבי יד. עכשיו, על ידי מחשוף אוצרות הנניזה הקאהירית, הולכים ומתגלים עוד פיוטים נשנים רבים של הקליר. השפה של הפיוטים החדשים, המתפרסמים כזה היא שפה ברורה וצחה, לא כל כך קשת-הבנה וכבדת-לשון כזו, ששלחו בה חצי-לעגם משכילי עמנו בכל דור ודור, והיא עלולה לשנות את דעתנו על פייטן פלאי זה ויחסנו אל שליח-הצבור הנפלא הזה של עמנו. בדרך קירתי במשך שנים אחדות כאוצר הנניזה אשר בספריה שעל יד בית-מדרש הרבנים בניוארק עלה בידי לזהות ולהעתיק מכתבי יד בלואים, קדומים ומטושטשים, אוצר כלום של פיוטים חדשים, שלמים ומקוטעים, של ר' אלעזר הקליר יחד עם נוסחות מנוסחות שונות של פיוטיו הנדפסים.

והנה לאשרנו נגה פתאום אור חדש על זמנו ומקומו של הקליר. הפייטן הזה, שליפי דברי ש. י. רפפורט לא נמצא חכם בעמנו אשר רבו הספיקות כל כך על זמן היותו, על ארץ מולדתו, ועל עצמו, מי הוא ואיזה הוא ושעד היום הזה עמדו חכמינו נבוכים לפני בעיה זו⁽¹⁾ הולכת ונפתרת עתה. מששת מלים מטושטשות, שמצאתי בעל-הנניזה אפשר לפענח את הסוד הצפון, שהעסיק את חכמי ישראל מאות בשנים. עכשיו, סתוך קביעת זמנו ומקומו, מתבהרים יותר אישיותו ותכונתו ויחסו למאורעות ולחופעות זמנו זמן הרת עולם. מלחמות מלכי מורח ומערב והנגב, שהשתתפו בהן בני ישראל בתור פועלים ונפעלים, מלחמות, שועקו שלשת חלקי תבל ועוררו תקוות משיחיות והתלהבות עצומה לתקומת האומה ולשלטון עצמי בארץ אבות.

בין כתבי היד של הנניזה אשר בבית-מדרש הרבנים בניוארק ישנה חוכרת⁽²⁾, הכוללת פיוטי קליר אלה: א. פיוט המתחיל: מי יראני ארון התפארת. ב. פיוט, רשום

(1) עיי' אנציקלופדיא יודאיקא, כרך השיעי, עמ' 816.

(2) כיוי אדלר 2458, ארבעה דפים ניר, בכתב רבני 12 1/2 X 16 ס"מ. הפיוט: מי יראני

מתחיל מן: פוהר השולחן, וראשיתו מצאתי בכיוי אדלר 1157, קלף קרוע.

עליו: אחר ל'. המתחיל: יאמר לשכולה אתיו בניך (3). ג. פיוט, רשום עליו: אחר ל' המתחיל: כימים חם ובעת החיא (4). ד. פיוט, רשום עליו: סלוק, המתחיל: אותו היום אשר יבוא משיח בן ... (רק שש מלים אלו נשארו).

בספר יגנוי שכטרי ח"א עמ' 310 נתפרסם על ידי פרופ' לוי נינצבורג **שריד** חזיון על המלחמה האחרונה העתידה לבוא על העולם, וביתור על ארץ ישראל וסביבותיה, קודם ביאת המשיח, המתחיל: אותו היום יבוא משיח בן דוד אל עם אשר נדחקו. **חזיון** פיוטי זה, כתוב ע"י משורר העומד כצופה מראש האותיות, הוא אם כן רק חלק מפיוטי הקליר, נחמות לתשעה כאב (5), ודומה הוא לחם בתכנו, צורתו וסגנונו, מכטאיו וסדר חרוזיו. מה שלא נזכרו בהקטע אלא עיירות ארץ ישראל, סוריא ופלשתיים מכריע את הראיות, שאי היתה סודתו של קליר. אבל כמובן, מכיון שר' אלקור הקליר הוא מחבר החזיון אי אפשר לומר שמתכננו כתב דבריו בימי מסע הצלב הראשון כאשר נלכדה עכו מהנוצרים אחרי מלחמה קשה עם הישמעאלים בשנת 1104... בשנת 1098 נלחמו גם באנטוכיה ועל המלחמה הזאת סרסו המחבר באסרו, ומלכים מארץ אדום יתמו, ויושבי אנטוכיה יסדרו וישלימו.

עלינו לחפש אחרי מאורעות והופעות חסטריות קרובות יותר לזמנו של קליר שבהן נזרעו הערים אנטוכיה, טבריה, שומרון, ערי הנליל, עכו ויתר ערי החוף במלחמות מלך סערב עם מלך מזרחי עד אשר מארץ יקטן (ערב) יצא מלך ומחנותיו בארץ יחחקו ויושבי תבל כלם ידוקדקו.

מאורעות אלה אירעו בזמן מלחמת הפרסים עם הרומים, בימי כוזרו השני מלך פרס (6) (540 — 628 לסנין הרגיל) שאמר מלחמת נקם על הירקליוס (7) מלך ביצאנץ (610—642). מאות שנים סבלו היהודים מתגרת יד הרומים, ופעמים רבות הריכו את דגל המרד (8). תחת ממשלת גוזל כסא המלוכה פוקאם (602 — 610) התאחדו יהודי אנטוכיה, בירת סוריה והמרכז הממשלתי והצבאי של ארצות המזרח, עם יתר תושבי העיר, והתקוממו נגד חיל הקיסר. זכנ ארוך עצרו היילות היהודים באנטוכיה בעד חיל הרומים. רגשות לאומיות ושאיפות לחירות אבצו את ידיהם. אך חיל חדש של הרומיים סוף סוף נצח את היהודים. באף ובהיסס ובאכזריות נקם דכא פוקאם את המרד, גזר שמר וכליון על היהודים והחרים את בתי כנסיותיהם (9).

(3) אוצר השירה והמיוט, לפרופ' ישראל דודון, חיב עמ' 260 נו' 53.

(4) שם, עמ' 24 נו' 529.

(5) מחזור רומניא, וויניציאה 1522, עמ' 225—330, רומא שריל, וביתר המקורות הרשומים

באוצר השירה והמיוט.

(6) ספר אליהו (בית המדרש ליעללינעק חיב עמ' 65): הכסרא שמו מלך אחרון שנפרס.

(7) שם: באחרית הימים בימיו של מלך העתיד להיות הרמלת שמו (גי' לרגס: הרקלת).

(8) בשנת 486 מרדו יהודי אנטוכיה נגד הקיסר המכור צינגון (474 — 491) ותוצאות המרד

היחה חרבן העיר, בשנת 507 התגמלו תושבי אנטוכיה (תחת ממשלתו של אנסטסיוס, 491 — 518)

על היהודים, שרפו בתי כנסיות וחרגו מספר רב מהם ובבזה שלחו את ידם.

(9) עיין בענין מאורע זה בדבריו ימי ישראל, גראמץ — שער חיג, קראיס, ש. שמודיען, צור

אין פלא, איפוא, כי כצאת חיל המלך כוזרו חשני תחת פקודתו של הנצביא שהרכרו למלחמה באסיה הקטנה, סוריה וארם נהרים, שהיהודים קבלו את פניהם בתרועות שמחה. לשוא התחנן הקיסר הירקליוס וקרא אליהם לשלום. הפרסים היו תבאי קרב ונצחון. בדרת חיל שהרכרו מסרוסי הלכנון, שטף ועבר על פני סוריה, כנען, וארץ ישראל. קרי ומבצרי רומא החדשה נפלו לפני הפרסים, את דמשק וערי הגליל כבשו בשנת 618 וכחדש תמוז שנת 614 נכבשה ירושלים לפניחם⁽¹⁰⁾.

לשמע נצחונות הפרסים נלהבו היהודים בתקוות משיחיות, ויכרתו ברית ואמנה עם הפרסים, כי קוו שכמלך הפרסי כורש לפני אלף שנה שחציר ה' את רוחו לבנות את ביתו בירושלים כן גם עכשיו תנתן רשות ליהודים לבנות את מקדשם ולכונן ממשלה לאומית בארצם⁽¹¹⁾. הולחבו גם רגשי חטה וקצף מטירים בלבנות הנענים. במשך ימים אחדים נפלו בירושלים תשעים אלף⁽¹²⁾ נוצרים חללי חרב, חללי מלחמה, בהם כמרים, נזירים ונזירות, ובתי מסגדיהם ומנזריהם עלו בעשן. נראה שהגיעה חשעה לנקום את עלבון כל הדורות מן הרומים, מחריכי בית מקדשם, ומן הנוצרים השנואים. יהודי מברית, הגליל ונצרת גם הם לקחו חלק רב במלחמותם בד כבד עם הפרסים, שחבטו לחללי בריתם שלטון עצמי וממשלה עליונה. חיל של עשרים אלף יהודים מירושלים, מברית הגליל, דמשק ואי כפתור התנפלו על צור⁽¹³⁾, מכצר נוצרי, אשר ארבעת אלפים יהודים גרו בה. כארבע עשרה שנה ישבו היהודים שקטים וחפשים מהשתררות הרומים והנוצרים. אך תקותם שהלו כפרסים היתה למפח-נפש ותותלתם נכזבת. הפרסים לא שמרו להם את הברית ואת החסד והכבודו עולם עליהם, רדפו אותם והגלו רבים לפרס.

שכורי נצחון הלכו הפרסים הלאה. את חופי ים התיכון כבשו ובשנת 619 שטפו ועברו על פני מצרים והתקיפו את קושטנטינא דרך הים. עכשיו התעורר קיסר רומא

בזאמניש-יירישען געשיכטע; וויען Cambridge Mediaeval History, vol. II, Cambridge 1913; 1914
האנציקלופדיא יודאיקא, בגרמנית, מאמר Byzantinisches Reich. עי' ג'יכ מאמרו של ש. קרויס
בציון ספר שלישי (ירושלים, תרפ"ט עמ' 17): 'לתולדות מדר היהודים בימי הקיסר הרקליוס' ועי'
המקורות העבריים והערבים לתולדות הזמן ההוא בספר 'תולדות ישראל — ישראל בגולה' מאת
בן-ציון דינבורג, כרך ראשון, היא עמ' 5 והלאה.

(10) אותו חיום, לקליר: ומלך מורה חיילותיו בארץ יתחזקו.

(11) מדרש איכה, א: ר' שמעון בן יוחאי אומר אם ראתי סוס פרסי קשור באי צפה לרגלו

של משיח.

(12) ספר אליהו: ובאותו חיום יורד גבריאלי ומשחית מן העולם תשעים ושנים אלף איש.
בר-עברי אבולפ-יג' סורי: בתר שתא כבשה (שהרכרו) לאורשלים וקפל בה תשעין אלפיא בני נשא,
ובקדמא ליודיא שלמא עבדו (פרסיות). (עי' רבוי ימי ישראל, גרץ — שפיר, ח"ג עמ' 401) בימים
ההם, לקליר: שבץ יהיה בתשעים ומאה אלף

ובלובשי שריון מאה אלף...

ושם אחר מכם ידרוף אלף...

ודם עולים יתלך כנחרי פים.

(13) פרקי משיח (בית המדרש ליעלניעק ח"ג, עמ' 71): וישראל חולכים וחונים על צור

מי יום... והומות המרינה נופלות והמרינה נכבשת מפניהם.

וערך קרב להדוף את הפרסים מנבולות ארצותיו. במערכות המלחמה של שנות 627—623 הוכו הפרסים בארמיניה, חיל רוסא חדר אל תוך סרינות נדות הרקל ונגף את שהרכת, בעזרת יהודי טבריה ונצרת. הקיסר הרקליוס בא לירושלם בשנת 628 ונתקבל בתרועות שמחה ונצחון. יהודה שָׁבָה תחת סמלת ביצאנטיין. כוסרו השני, סלך הסלכים, הִכְרַת לכרוח פרסה ושם נהרג על ידי בנו, יורש העצר. חיל הפרסים נפוץ לכל פאה ונבחרתם נשתה. בעד בריתם ועזרתם הכטיח כעת קיסר רוסא שלמון עצמי ליחורים, אך הנזירים הקנאים הסיתו אותו להפר את בריתו ולבטל הבטחתו. הקיסר, לא די לו שלא שטר הבטחתו אלא גם גזר שסד על היהודים. אז הגיעה עת צרה וצוקה ליעקב. בצוק העתים האלה ברחו הרבה יהודים אל המנחרות אשר בהרים, אל היערים והסערות¹⁴, והרכת בקשו סגלם למו בערב וגם במצרים אשר שיט שם עדין שהרבו הפרסי. מספר רב מהם נאנסו לקבל את רת הנוצרים¹⁵.

מלחמות אלו בין שתי הממלכות האדירות התישו את כחות שני הנלחמים ורפנו את ידיהם, ואפשרו את מחירות וזריות השתרעות עם הנגב, שכטי יקטן, סלאי כת עלומים שהתקוררו לתחיה, התאגדו והתלכדו והולחנו על ידי נכיאם ואסנתם החרשה לתגר מלחמות. הם נעשו לכח כל כך אדיר שאסיה המערבית, תיפיה וינקה ממלחמות הכיצנטיים והפרסים, לא יכלה להתיצב לפניחם. הערכים, תחת מצכיאייהם הכליפיים אנרכיקר ועטר קרשו מלחמה, הבקיעו אל סוריה, ובשנת 637 כבר נוסס הצי-חירות על כל סוריה, א"י, ארם נהרים, אשור, כבל ומצרים¹⁶. הפרסים נוצחו במחירות נפלאה ובמלחמה הנחרצת כעסק ירמוק הכח חיל הערכים מכה נצחת את צבאותיו המרובים של הרקליוס, ונחלו נצחון¹⁷. סוריה, דמשק, חלב הבצורה, אנטוכיה בירת רוסא שכאסית, נכבשו על ידי שכטי ערב, ואחריהן מבצרי א"י, לוד, יבנה, שומרון, טבריה, שכם, עזת, יפו, עכו, צור, וגם קסריה, העיר היותר בצורה בא"י¹⁸. ירושלים פתחה את שעריה

14 אותות המשיח (בית המדרש ליעללינעק, חיג עמ' 61): סיד יברחו כל ישראל במדברות ספר זרובבל שם עמ' 56 וינסו בצריחים ומערות ובמדברות.

15 אנדת משיח (שם חיג עמ' 141): והוא מבפל זמנים ומועדים ושבתות וראשי חרשים ומבפל תורה מישראל... וישראל גולים אחרי כן לסרברו אנמות לרעות בשלותים שישי רחמים מיה ימים (השוח) אותו חיומי, לקליר: ארבעים וחמשה ימים בר לא יפעמו ותערת סיוס' גינצבורג בגנני שעכטער חיא עמ' 312).

16 אותו חיום, לקליר: ומארץ יקטן יצא סלך ומחנותיו בארץ יחזקו.

ויושבי חבל כלם ידוקדקו.

17 ספר אליהו עמ' 66: מלחמה שלישיית עושה סקץ קירסלוס (הרקליוס) וכל הסרינות

עסחן עם גדול סאד סבקעה גדולה עד יפו ועד אשקלון.

18 אותו חיום, לקליר: ועזה ובנותיה יורגמו

ואשקלון ואשדוד ויהבמו

וישראל סקריה יצאו ויקדמו.

כונת המלה מיקדמוי כאן היא לפי דעתי, יתקיפו, ולא: יצאו אל ארץ הסורה, לר' פרופ

גינצבורג; ע"י בית עקר האגרות, חיא, עמ' 36: כשחייתי ככיתו וכרשותו לא היה בו כח לעמוד

כנגדי עכשו קדמי בים; שם עמ' 49: ועכשו קדמי בכאן.

לפני הכליף עומר האדיר בשנת 637 וחילולתיו נתקבלו כנואלים ומושיעים. הערכים נתנו לכל עם לחיות על פי דתם והיו סבלנים גם כענינים פוליטיים. תקוות משיחיות הלחיבו את לבות בני ישראל. הם האמינו, שנצחונות שבטי ישמעאל, יביאו להם את הנאולה בארצה (19).

בזמן חרת-עולם זה, בתקופת שניים מדיניים כבירים, חי ופעל המסורר הלאומי והפיוטן רבי אלעזר הקליר. אפשר, שהתגורר בטבריה, עיר רבתי אוכלסי ישראל, קרית סופרים וחכמים, ומרכז השאיפות הלאומיות. בשיריו ובפיוטיו נתן ביטוי לרגשות העם לזקוקיו ותוגיון נפשו, לתקותיו, לתרועות השמחה והנצחון והחלתחכות הלאומית. בשיריו הנשגבים, הכתובים בסגנון מקראי, נחם את עמו שלקח ככפלים (20):

- א. אנכי אנכי אנחם, מאנה להנחם, אבלים לנחם.
 - ב. תרוק הנית ורמח, ושם עוצית תיסח, כצול לטחון קסח.
 - ג. אם הבנים, תשטיע נחומים,
 - כוכה כלילות, שמע נחמות ונילות.
 - ד. בימים החם ובקת החיא בחדש הראשון הוא חדש ניסן.
 - אסנם בארבעה עשר בו, סנחם בן עמיאל פתאם יבא.
 - ה. יאמר לשכולה אתיו בניך,
 - אנכי מרכיץ בפוך אבניך.
 - ו. תאמץ אהל ארמונך, תבנה יסוד ביתך.
 - ז. אכ ינחם בנים כחביון, בעת ינתן לעקרה חריון.
 - ח. אהוב נא שקרי ציון, בנה חרכות ירושלם.
 - ט. תתנחם לרחם ציון, תשיב שבות ירושלים.
 - י. אנא רחם ציון, כנים תכנס ירושלם.
 - יא. ויכון עולם על מליאתו.
- מכל חסרותיו למלאורנו ...
- ויטע בו משיחו ועמו עד עולמי עולמים.

השעה דורשת, שיצירי רוחו חכביר של הקליר יאספו ויתלכנו ויפיעו—בהרצאה עברית. יש בדעתי בעיה לחוציא בקרוב את כל פיוטי הקליר, אשר בנגיזת שבספרית שקל יד בית המדרש לרבנים בחשוואת עם אלו שבספריות אחרות. —

(19) נסחרות דר' שמעון בן יוחאי (ביחמיד ליעלדינקע היג עמ' 78) : אין הקביה סביא מלכות ישמעאל אלא כרי לחושיעכם מואת הרשעה. והוא מעמיד עליהם נביא (מחבר) כריצונו ויכבוש להם את הארץ ויחזירנה בגדולה שם עמ' 79 : המלך השני שיעמור שיסמעאל יהיה אוהב ישראל ויגדור מרצותיהם ופרצות ההיכל והוצב הר חמוריה וערשת אותו פישור וכונה לו שם השתחיה (Mosque) על אבן שתיה.

(20) כל הפיוטים האלה נדפסו במחזורי רומניא (ע"י אוצר השירה והפיוט) בכותרת : נחמות לתשעה באבי. הנני אומר לחוציאם בקרוב, אי"ה, בחוצאה פרעית, עם תקונים ושנויי נוסחאות מכתבי יד הנגיזת.

במאמרי זה הנני מפרסם פיוטי קליר החדשים לתשעה באב, לריה, לשחרית, מוסף ונקילה של יום כפור, יוצר לשבת, וקינה על איש נכבד, שר זנדול. -אוצר השירה והפיוט - לפרופ' ישראל דודון היה לי לעינים במחקרי זה.

הנני סביא כאן ציטאטים אחדים מפיוטי הקליר: כיסים החם זכעת חתיא ו-אורת היום אשר יבוא משיח בן דוד' להראות על המקורות בספרי החזיונות, שהיו לעיני הפייסן ושלפעמים העתיק מהם כמעט מלה כמלה וחרום בפיוטיו. העוברא ש-חזיונות' אלו חיד לפני עיני הקליר מוכיחה גיכ על זמנו כמו שכתבתי לעיל, וסותרת את החשערות, המאחרות את זמנם של החזיונות.

ספר זרובכל: מנחם בן עמיאל יבא פתאום בחדש ניסן ויעמד על בקעת ארכאל... וילבש כנדי נקם תלבושת.

כימים החם: בחדש הראשון הוא הרש ניסן אמנם בארבעה עשר בו מנחם בן עמיאל פתאום יבא בבקעת ארכאל יצמח טובו זכנדי נקם ילבש כחטובו.

ספר זרובכל: ואז תעל ערת קרח ויבואו אצל משה ויחיו מתי סדכר ואסף דגל הקרחי.

פרקי משיח (בהמ"ד לילדינק ח"ג עמ' 72): מלכה לחם גניות הארונן וצנצנת המן ושמן המשחה.

כימים החם: גנזים יגלו בנוצרי שמימים תעלה ערת קרח לעין כל שבטים דגלי אסף יהיו מקושטים... הם יקומו אשר מתו בסדכר.

ספר אליהו: באותו היום הרים מתרעשים וזבעות מתרקדים וחומות זמגדלים נופלים. כימים החם: זרעש גדול בחוסות יוגבר...

ותרגז הארץ וסוד רו ידובר. אותו חיום: וסוד רו למלכם ינעומו. (פרקי משיח: חנם הוי יגלה לחם חסוד).

ספר זרובכל: וירד חשיי בהר הזיתים וחהר יבקע סנערתו. וחר הזיתים יבקע סנערתו.

ספר אליהו: ומשחיתין כל אותו חסון ולא מותירין נשמה. ולא ישאירו אחד מאויבי אל.

ספר אליהו: בעשרים בסרחשון יודעוע העולם וירעשו שמים וארץ. כימים החם: בחדש... חשון סער יהיה.

ספר אליהו: גלות ראשונה יוצאה סככל. סער יהיה בגלות ראשונה.

וכו למדכר תצא שושנה.

- ספר אליהו : ובאותו היום תרד חרב ותפול באוסות העולם.
 בימים ההם : פתאום תפול חרב משמים
 ודם ערלים יהלך כנחלי מים.
 ספר אליהו : ובוכין וצועקין על אחיהם שנחרגו וצועקים במדבר כ"ח
 (צ"ל מ"ח) יום ואינן פועטין כלום.
 אותות חמשיה : ויהיו כל שארית ישראל וחקדושים וחסהורים במדבר יהודה
 חמשה וארבעים יום ויהיו רועים ואוכלים מלוח ועלה שיה קוטפים
 נסתרות דרשב"י: וישראל גולין למדבר אנמים לרעות כמלוחים ובשרשי רתמים מ"ח ימים
 בימים ההם : קול יתנו שוקרי יום יום
 אוי נא לנו כי פנה יום
 רעב יהיה ארבעים וחמשה יום.
 אותו היום : ארבעים וחמשה ימים בר לא יטעסו.
 ספר זרובבל : ויתקבצו בסלע ה' אלף חמש מאות ולבושי שריון מאה אלף.
 בימים ההם : שבץ יהיה בתשעים ומאה אלף
 ובלבושי שריון מאה אלף.
 ספר זרובבל : ואחרי זאת יבא מנחם בן עמיאל ונחמיהו (עי' מדרש תהלים ס' ג').
 ואליהו ויעלו לירושלים.
 בימים ההם : תמיד יהיו שלשה בבנויה (ירושלם)
 תשבי וכנחם וגם נחמיה.
 ספר אליהו : כל אחד מהם נמוק הוא ומוסיו.
 אותו היום : עד ישקעו המוסים בדםם ויחמו.

חורב

נחנימים

צדק התפארת
לפני אפני אפנים מול פתח

השם סופר תקופת
השם א

מי יראני

מי לפני נחמת בקפתם
עם צדק וירחמים

הפנת לבנו בעל הפנת
השם א

מי יראני

מי יראני

צדק תפארת
לפני אפני אפנים

הפנת לבנו בעל הפנת
השם א

שתי

הפנת לבנו בעל הפנת
השם א

מי יראני

הפנת לבנו בעל הפנת
השם א

מי יראני

הפנת לבנו בעל הפנת
השם א

שתי

הפנת לבנו בעל הפנת
השם א

אותו היום

- אותו היום אשר יבא משיח בן דוד אל עם אשר נדחקו
 תראינה האמות האלה בעולם יופקו
 ארקא ודוק יפקו
 ותפח ולבנה יפקו
 ויחשבי תארץ ישתקו 5
 ואלה סערב עם מלך סורה זה לזה ודיקו
 ואלה סערב תילותיו בארץ ותחנקו
 ומארץ יקטן וצא מלך ומתנודתיו בארץ יחנקו
 ויחשבי תבל פלים ידקדקו
 ושחקים על חלד עפר יריקו 10
 ורוחות בארץ יופקו
 וגזגז ומגזגז איש את אחיו ידפקו
 ואימה בלב חגזים ידליקו
 וישראל מכל פשעיהם יתנקו
 ומבית התפלה עוד לא ירחקו 15
 ברכות ונתמות עליהם יורקו
 ובספר החיים יחקו
 ומלכים מארץ אדום יתפו
 ויחשבי אנטוכיה ומרדו וישלימו
 ומעניה ושומרון ינתמו 20
 ועכו ותגליל ירחמו
 ואדומים וישמעאלים בנקעת עכו ינתמו
 עד ישקעו הפוסים בנדמים ונתמו
 ועזה וכונתיה ירגמו
 ואשקלון ואשדוד ירחמו 25
 וישראל ספריה יצאו ויקדימו
 ארבעים תחשעה ימים בר לא יטעמו
 ויגלה משיחם וינתמו
 וסוד כן למלכם ירחמו
 וכל רשעים במשפטם לא יקומו. 30

א.

תפלה (צלוחא בארמית, צלוח בערבית) שלפי תכנה היא לסדר מלכיות בתפלה
מוסף של ראש השנה. אפשר לשער מתוך שני הפסוקים הכאים בראשה, שנמצאים גם כן
בסוף הפיוט הקדמון: אוחילה לאל, שהיא תפלת השיץ קודם סדר מלכיות, ונשמטה
ממקומה בסדורי התפלה ונשארו רק שני הפסוקים שבראשה. כמנונה הוא פרוזי, לשונה
צחה וקלה, וכוללת כתובה סדר אלפביתי.

ב.

שני חלקים מקרובה לשחרית יום הכפורים. החלק הראשון סובב על הפרשה
ב-אחרי מותי, והשני, שרק ראשיתו נשארה, על פסוקי תהלים ק"ל.

ג.

שני פיוטים, הרשומים בשם "קיקלר" *circular* או קוקליאון ביונית, לר' פרלס)
למוסף יום כפור. סוג פיוט כזה סובב על פסוקי תניך, או פסוק סובב וחותר כל בית.
ה"קיקלר" הראשון סובב על פסוקי תמניא אפי של תהלים קי"ט, ומגיע עד אות וי"ד.
שמו חתום במלואו בפסוק: אלעזר בירבי קלירי. ב-קיקלר השני חתום השם אלעזר-
לא רק בפסוקו, כי אם גם שלש פעמים בגוף הפיוט, ואת "בית" המשלש בסוף, היא
כנראה המשך התימת שמו, כמנהגו, "בירבי קלירי".

אחריהם בא פיוט אלפביתי גם כן למוסף יום כפור, ובו שני חרוזים חוזרים
שונים, שבשניהם חתום השם "אלעזר". שני פזמונים שונים לפיוט אחד הננו מוצאים גם
כן בקרובה לקליר למנחה יום כפור - אורך בקול ערב: 1. את לחש עתרת זכור רם
כקטורת; 2. אנקת להק עתרת זך רצה כפטום חקטורת.

ד.

חלקים אחדים משבעתא לנעילה ליום כפור. כבר שער צונץ בלימקראמור געשיכטע
צד 58, שקליר, שפייט קרובות לשחרית, למוסף ולמנחה של יום כפור, לא דלג על תפלת
נעילה. ר' שלמה יהודה רפפורט, בספרו דברי שלום ואמת (פראג 1861, צד 27) יחס
את הקרובה: "אב ידעך כנוער" לקליר, אלו הם דבריו: גונננו בצדק יושב כחום היום ...
והוא מקליר... בשגם נמצא לפני הקדושה חרוז: שמע נא, אשר נראה רשימתו, שמעון,
והוא נתערב שם במקום אחר. בספר השנתי של היברו יוניון קוליני חלק ד' (1927)
פרסם פרופ' יצחק משה אלכונן מכי מעמד לנעילה לר' אלעזר בר' קליר. במעמד זה
נכנסו מליחות ופיוטים מפיטנים שונים, מר' סעריה גאון, יהודה, ושמואל ברבי אברהם.
לפי דעתי החלקים, שאני מפרסם כאן שייכים למעמד זה, ומשלימים אותו בחרוזיו
ובאקרוסטיקון של הקליר, במקום החרוזים של הפיוטנים השונים שלקחו את מקום
של חרוזי קליר.

ה.

יוצר לשכת לר' אלעזר הקליר. אמנם תמוה הדבר שקליר, שפייט לכל המועדות
וימי הצום, לא פאר את יום השכת באחת מיצירותיו, יוצרותיו. עכשיו לפנינו פיוט
יפה לשכת, כתוב בשפה צחה וקלה, שדבריו מיוסדים, כמנהגו. על דברי הסדרש. פיוט

זו כנוי בתכנית אלפאביתית, כל בית זבית משלש שורות חרוזות, שהשלישית היא פסוק סעיניא. אחר כל שלשה בתים בא פזמון שחתום בו: "אלעזר". האי"ב הוא פשוט עד אות טי"ת, ומאות וי"ד עד נמירא הוא כפול (מ"בד אות כ' הבאה רק פעם אחת. ואות שי"ן, הבאה ארבע פעמים). אחרי זה באה התחלת פזמון אחר, שקטוע בכ"י וחתום בו: אלע[זר].

ו.

קינה על מות חכם גדול בדרך קרובה. הפרופ' י. מ. אלכונן, שפרסם קינה זו בספר "ציונים" לכבוד חסנוה ד"ר שמחוני (כרל"ן, תרפ"ט, עמ' 82) מעיר ש-עד חיום לא שמענו שהקליר חבר קינה ליחיד, אבל אין שום ספק, שאותה קינה נכתבה על ידו, כי סגנונה כלו שלי. חכ"י, שממנו נדפסה קינה זו היה במצב גרוע מאד וחסר בסוף, והמז"ל לא היה ביכלתו לקרא אותו בכמה מקומות ולא הרגיש בחתימת שם הקליר בגוף הקינה. הנני שב ומוציאה לאור מתוך כ"י יותר מתוקן. רואים אנחנו, שקינה זו מיוסרת לא רק על הפסוק מזכריה יב, יב, כי אם גם על הפסוק בישעיה נז, א. בכל חרוז שלישי, ואחרי כל מלה של פסוק זה חתום שם הפייטן במלואו: "אלעזר בירבי קליר" (כ"י אחר הקי*) לפני קינה זו באה קינה הכיוסרת על פסוק בישעיה סא, א (חסרה בראשה) וכנראה חתום בו השם "יחושעי". הנני משער שהוא הוא הפייטן הקרמון הנזכר על ידי ר' סעדיה גאון בספר האגרון, יחד עם ינאי, אלעזר ופינחס

(סוף יבא)

* השם קליר (מלא י) חתום בפיוטים א"ת: אדרת ממלכת, אצילי עם, אדר בתאר נכון אקחה פרו עץ, ויאחב אוכף, אדורי משבעים, בארבעה הראשונים רשם הפרופ' ישראל דורזון בפעות כ.אוצר השירה והפיוט השם "קליר" בלי יוד). צונץ בליפערמאטור געשיכטע עמ' 33 הערה 15 סינה חתימת השם קליר רק שלש פעמים, ומצאתי בקפלונו של נויבויער וקוילי. ח"ב, עמ' 121, שהחתימה "אלעזר קליר חוקי נמצאת ג"כ בפיוט בלתי נודע שראשיתו: אין(?)... לבוש בציוו דחוק בלוי. כיבוש ובקע' 151 בפיוט: אל תפחדו ותרחו.